

Zadovoljan sam što Konvencija za očuvanje nematerijalne kulturne baštine, koju je prije nekoliko mjeseci prihvatila Opća konferencija, izravno spominje jezike kao sredstva nematerijalne kulturne baštine. Nadam se da će Konvencija doprinijeti očuvanju jezične raznolikosti, a stvar je hitna s obzirom na brzinu kojom jezici odumiru (dva mjesечно). Osobito mislim na autohtone narode za koje obrana materinskoga jezika ostaje ključno pravo koje osigurava poštovanje prema njihovu identitetu i očuvanju njihove baštine. Poučavanje jezika, a posebice materinskih jezika, tako postaje važnije nego ikada, u svijetu koji mora moći komunicirati na globalnoj razini, no koji isto tako mora znati za svakog pojedinca sačuvati pravo izbora da govori svojim jezikom kao jedinstvenim oblikom izražavanja, i to tijekom cijeloga života.

Svake godine povodom Međunarodnog dana materinskoga jezika, sastavljaju se dokumenti kako bi se potaknule zemlje članice i pridruženi članovi da prikladno proslave taj dan. Ove je godine objavljena brošura o doprinosima zemalja članica slavlju toga dana tijekom proteklih godina: dostupna je svima onima koji žele nešto naučiti iz tih uspjeha. Posebno mi je zadovoljstvo vidjeti mnoga svjedočanstva o tome da ovaj dan pobuđuje veliko zanimanje u svim zemljama, i nadam se da će njegova proslava u 2004. godini izazvati još veću mobilizaciju.

U Zagrebu, 21. veljače 2004.

S engleskoga preveo *Antun Brozović*, Odsjek za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

UZ MEĐUNARODNI DAN MATERINSKOGA JEZIKA

21. veljače 2004.

Svjetska organizacija UNESCO proglasila je 21. veljače Međunarodnim danom materinskoga jezika. To je zaista međunarodni dan i uz taj bi na-dnevnik trebalo svake godine stavljati na dnevni red svjetske politike i kulture sva jezična pitanja koja se tiču čovječanstva uopće ili bilo kojega pojedinog naroda posebno. Agencija HINA zamolila me za komentar uz taj povod i poslala ga je u svojoj obradbi našim novinama. U cjelini ili u izvadcima objavljen je u jednome dijelu tiska,¹ a ovdje se sada donosi u cjelini:²

¹ Dana 20. veljače u zagrebačkome Vjesniku i Večernjem listu i u riječkome Novom listu, a 21. veljače u Glasu Istre.

² Tekst se objavljuje neizmijenjen, dodane su samo neke bilješke.

Uoči Međunarodnoga dana materinskoga jezika nameće se pojedincima nekoliko misli. Najjednostavnija bi misao bila da je to jedan od međunarodnih dana posvećenih ovomu ili onomu pitanju, pa tko je dužan da se za to brine, odradit će svoju dužnost, a svi će ostali prevaliti taj dan kao svaki drugi i što prije ga zaboraviti.³ No stvari nisu tako jednostavne, jezik nije samo jedno u nizu pitanja ljudskoga društva i čovjekova života.

Mi mislimo u jeziku, najčešće materinskome, služeći se jezikom sporazumijevamo se u svim obiteljskim, radnim, društvenim i intelektualnim funkcijama. O prošlosti znamo uglavnom samo ono što je bilo zapisano u starim "mrtvim" jezicima, o nama će naša daleka potomstva znati samo ono što im ostavimo zapisano u sada živim jezicima. Ljudskih jezika ima nekoliko tisuća (stručnjaci se ne slažu u broju), veći jezici imaju i međusobno ponekad vrlo različite dijalekte. Sve je to neizrecivo bogatstvo čovječanstva.

Pri tom je riječ o znatno različitim pojavama. U jednim se jezicima nije bila razvila pismenost i oni su u povijesti nestajali bez traga, tisuće i tisuće njih. Svaki je jezik specifičan odraz ljudskoga duha i ti su nestanci nenadoknadv gubitak koji se ni s čime ne može usporediti. Takvi jezici i danas nestaju na raznim kontinentima i samo za neznatan postotak znamo da su ikada postojali. Drugi su jezici razvili pismenost, eventualno i svoj književni (standardni) oblik, više se ili manje uključili u modernu međunarodnu civilizaciju, možda zadobili i službeni status, neki postali i svojevršnim državnim jezicima. Ali ni raznim takvim jezicima nije osigurana budućnost, neki i takvi nestajali su u ne tako dalekoj prošlosti pa i na europskom kontinentu.⁴

Svaki je jezik nekomu materinski i svaki ljudski kolektiv može biti ravnopravan s drugima samo ako njegov jezik bar u osnovnim funkcijama služi jednako kao drugi bar okolni jezici. Tu postoje razni stupnjevi i razna ograničenja. Nekolicina velikih jezika (ne svi) ima službu i prava tzv. međunarodnih jezika. Nekim se jezicima dovodi u pitanje samostalnost ili čak opstojnost. Neke grane jezične znanosti imaju posebne kriterije za tretiranje i ocjenjivanje jezikâ i ne obaziru se dovoljno na to da svi jezici istoga društvenorazvojnog stupnja funkcioniraju za svoj kolektiv jednako, bez obzira na potrebe lingvistike.⁵ Osim toga, globalizacija je donijela novosti. Rastu po-

³ Nebriga o jeziku u hrvatskome je društvu poznata, nitko se ne obazire na jezična barbarstva u našim novinama, ili kako se na radiju i televiziji čuje samo *brinuti* umjesto *brinuti se*, *ispred* umjesto *u ime*, ili naglasak *rádovi* umjesto *rãdovi*, itd., itd., itd.

⁴ Zanimljiva su dva europska otočka slučaja. Na otoku Manu (Irsko more) izumro je sredinom 20. st. jedan razvijeni pismeni keltski jezik (sličan ostacima irskoga i škotskog jezika), a na našem otoku Krku umro je na samom koncu 19. st. posljednji govornik bespismenoga dalmatskog jezika (romanski jezik s veoma originalnim crtama, ali uz dodire s talijanskim i rumunjskim).

⁵ Dovoljno je pogledati kako dobar dio svjetske lingvistike i konkretno slavistike obrađuje hrvatski jezik.

trebe za međunarodne funkcionalne obveze jezika i tendencije da samo jedan međunarodni jezik zadrži tu funkciju, čime se svime samo povećavaju negativne posljedice globalizacije.⁶

Međunarodni dan materinskoga jezika podsjeća čovječanstvo na niz moralnih i praktično operativnih obveza za sve jezike ljudskoga roda. Čini se da je u tom smislu posve jasno što se sve postavlja pred hrvatsko društvo, hrvatsku znanost i hrvatsku državu.

Trebat će se dakle dobro pripremiti za 21. veljače u 2005., imamo do tada dovoljno vremena.

Sažetak

Dalibor Brozović, sveuč. prof. u miru, Zagreb
UDK 81.27, stručni članak,
primljen 6. 3. 2004., prihvaćen za tisak 15. 3. 2004.

On the occasion of the International Mother Tongue Day

The author offers his commentary on the preceding article, which is the Croatian translation of the UNESCO proclamation of the International Mother Tongue Day, in which he emphasises that the International Mother Tongue Day reminds humankind about a number of moral and practical duties concerning all human languages and that it also refers to the Croatian society, scholarship and the state.

⁶ U hrvatskoj radijskoj emisiji na španjolskom jeziku dao sam 21. veljače jednu kratku izjavu. Ovdje je donosim u prijevodu na hrvatski: Svakomu je čovjeku materinski jezik najprirodniji pristup civilizaciji. Hrvatski je narod imao u tom smislu niz teških problema i podnosio mnoga nasilja, ali problemâ ovakvih ili onakvih ima gotovo svaki jezik. Uzmimo primjerice španjolski. On bi u svjetskoj komunikaciji morao biti ne samo formalno ravnopravan francuskomu, engleskom i ruskomu, ali nailazi na poteškoće, osobito u odnosu na engleski. No ne treba zaboraviti da neki drugi jezici imaju specifične probleme sa španjolskim, primjerice baskijski, katalonski i galego u Europi, ili kečua, aimará, guaraní i dr. u Latinskoj Americi. Problem materinskog jezika prema tome je svjetski i zato je prirodno da je riječ o međunarodnome danu.